

Lávdon.

(Po navadnim pravopisu.)

Lánsko léto naša armáda
Dôlj na Ogerskim leži,
Alj nobêden Bêlga gráda
Se lotiti upal ní.

Lavdon sam je sérčin môški,
Têrdno sklêpat' je začél,
De bo Túrkam v svôji vòjski
Méstó Bêligrad odvzél.

Dôsti pólka, vso priprávo
Hitro skúpaj spravil je,
Tjê čez Dónavo in Sávo
V Túrško berž prepêljal se.

Tam šotôrje je postavil
In ukôpat' se pustí,
Kádar je že vse pripravil,
Glejte! kaj na-zádnje strí.

K básetu in poglavárju
Lávdon pòšlje v Bêligrad,
Práshal ga in ogovárjal
Z lépo njemu mésto dat'.

»Če ga s silo — pravi — vzámem,
Vam gorjé bo vsim takrat,
Kar li koli živ'ga nájdem
Vse bom vkázal pokončat.« —

Lávdon zdaj odgóvor prêjme,
De se Túrk podál ne bó —
Zdaj pa v Bêlgrad stréljât' jáme,
De je slíšat' blo strašná.

Túrke zdaj so pozdravljáli
Le z gorécmi bómami,
Dôsti hiš so tam požgáli,
De jih moč precénit' ní.

Túrki pa bander' kervávo
'z mésta kážejo na tó,
Kážejo mertváško glávo,
Známnje Lávdonu dájó.

Tak' so med sabó sklenili,
Vsi čmo bití raj' mertví; —
Zméráj bomo se branili,
Dòkler bo kaj v nas kerví.

Lávdon zádnikrat zdaj mésto
Túdi s silo vzét' velí,
Náši jéli va-nj so vréti,
Nič nazáj jih ne derzí.

Túrki pa so se poskrili,
Gré v terdnjávó jih nar več,
Tíste, ki so se branili,
Lávdon déne vse pod mēč.

Od prestrašniga streljánja
Vse po tábrih že gorí,
Padla je na kup boštájna,
Túrki so obúpali.

So pokórni se storili,
Z Lávdonom se pogodé,
De próstost so zadobili
Vsi možáki in žené.

Kar njih blága je in dnárjev
Sméjo vzéti vse sabó,
Kar pa túrškiga je Carja,
To pa našiga zdaj bo.

Lávdon.

(Po novo nasvetovanim pravopisu.)

Lánsko léto naša armáda
Dôlj na Ogerskim leži,
Alj nobêden Bêlga gráda
Se lotiti úpov ní.

Lávdon sam je sérčin môški,
Têrdno sklêpat' je začév,
De bo Túrkam v sôji vòjski
Méstó Bêligrad odúzév.

Dôsti pólka, vso perprávo
Hitro skúpej správu je,
Tjê čez Dónavo in Sávo
V Túrško berž prepêljev se.

Tam šotôrje je postavú
In ukôpat' se pustí,
Kádar je že vse perprávu,
Glejte! kaj na-zádnje strí.

K básetu in poglavárju
Lávdon pòšlje v Bêligrad,
Prášov ga in ogovárjov
Z lépo njemu mésto dat'.

»Če ga s silo — pravi — vzámem,
Vam gorjé bo vsim takrat,
Kar li koli živ'ga nájdem
Vse bom vkázav pokončat'« —

Lávdon zdej odgóvor prêjme,
De se Túrk podáv ne bó —
Zdej pa v Bêlgrad stréljât' jáme,
De je slíšat' blo strašná.

Túrke zdej so pozdravljáli
Le z gorécmi bómami,
Dôsti hiš so tam požgáli,
De jih moč precénit' ní.

Túrki pa bandér' kervávo
'z mésta kážejo na tó,
Kážejo mertváško glávo,
Známnje Lávdonu dájó.

Tok' so med seboj sklenili,
Vsi čmo bití raj' mertví; —
Zméráj bomo se branili,
Dòkler bo kej v nas kerví.

Lávdon zádnikrat zdej mésto
Túdi s silo vzét' velí,
Náši jéli va-nj so vréti,
Nič nazáj jih ne derzí.

Túrki pa so se poskrili,
Gré v terdnjávó jih nar več, —
Tíste, ki so se branili,
Lávdon déne vse pod mēč.

Od prestrašniga streljánja
Vse po tábrih že gorí,
Páda je na kup boštájna,
Túrki so obúpali.

So pokórni se storili,
Z Lávdonom se pogodé,
De próstost so zadobili
Vsi možáki in žené.

Kar njih blága je in dnárjev
Sméjo vzéti vse seboj,
Kar pa túrškiga je Carja,
To pa našiga zdej bo.

V ti pesmi, vzeti iz „slovenskih pesem krajnskiga naroda“ podamo bravcam en izgled priporočnega pravopisa. Častito vredništvo nam je zavolj prevelike šparovnosti le en kratik izgled dovolilo; torej se v njem ne najdejo popolnoma vsi razložki noviga pravopisa, postavim: misu, dovžnost, okrogu nameš misel, dolžnost, okrogel; kdej (jemals) nameš kdaj; za kej (für etwas) nameš za kaj; nej raji pridejo (sie mögen lieber kommen) nameš: naj raji pridejo; on je dobil tokó prilóžnost (so fand er die Gelegenheit) nameš: on je dobil tako prilóžnost i. t. d.

Vse je v tem izgledu tako pisano, koker slovnica ali gramatika govoriti in brati veleva; in kdor je do sedaj po vladínah (regeljeah) slovnice govoril in bral, bo tudi po tem pravopisu ravno takó govoril in bral; kdor je pa le po čerkah, ali pa po izreki svojga kraja bral, bo po tem pravopisu brez vsih vladín, ravno takó brati zamogel, koker omikani govoré, ali koker slovnica brati uci.

Ob enim se iz tega izgleda tudi vidi, kateri de so nar rodovitniši razložki, po katerih se ta pravopis od navadniga loči, namreč: de se glagoli in njim enake imena in prilogi nameš l vselej z glasnicami pišejo, s kterimi se navadno izrečejo, ali s kterimi jih slovnica izrekovati veleva; in drugi, de se predlog v, kteriga na Slovenskim, saj, kolikor mi vemo, naj bo že sam, ali z drugimi besedami sestavljen, v prostim govoru povsod in vselej koker u, nikoli pa po šegi nekterih drugih narodov kakor f izrečemo, vselej tudi s čerko u piše; zunej, če pred njim kaka glasnica stojí, s ktero se zna v dvojglasnico povzeti, ali pa tudi zunej te pergoje: če pevska mera, (Versmass), ktera veči prostost v izreki zahteva, v (f) nameš u imeti hoče; koker je bilo v razlagi tega pravopisa v 13. listu „Novic“ rečeno. Ravno zato je pa tudi po tem pravopisu, koker se vsak bravec lahko prepriča, posebno pevec (motrine) veliko ložej brati, koker po navadnim, ker so po njem vsi v ali u ravno tako pisani, koker jih pevska mera isrečene imeti hoče.

H koncu tega zapomina še pristavimo, kar smo že v poprejnem sestavku rekli, de mu pa nočemo in nemoremo, in nimamo oblasti, koga k temu pravopisu siliti; in sej nimamo tudi od tod nobeniga dobička pričakovati; tega pak se iz rodoljuba ne moremo zderžati, de bi ga vsim, kateri niso preveč v staro zaljubljeni, močno ne priporočevali, ker smo po lastni skušnji — po kateri ga za-se že 18 let rabimo — tolikanj od njega lahkote in koristnosti prepričani. — Kako lahko bi po tem pravopisu zlasti priprosti braveci brali, ker bi v njem vse tako pisano najdli, koker brati gre! — kako lahko bi se oni tudi po njem omikane izreke navadili, ker bi vedili, de je vse ravno tako pisano, koker omikana ali slovniška (gramatiška) izreka tirja! — kako lahko bi bilo zlasti učenje branja za učence, in koliko časa bi se pri njih uku prišparalo, ker bi se jim nič vladín in snem za branje ne bilo učiti treba! — kako prijetin bi bil ta pravopis tudi za ptujce, in kako lahko bi po branju našiga jezika na tanjko navadili, ker bi vse po vladínah slovenske izreke pisano najdili! — kako polajšano bi bilo tudi za nas učenje drugih slovanskih jezikov ali slovil (Dialecte), če bi tudi drugi slovanski narodi po tem pravopisu pisati hotli! — zakaj čeravno bi nam to utegnili kdo v neskromnost (Unbescheidenheit) prisoditi — ne le nas, ampak tudi naše brate, druge slovanske narode, kolikanj v pisanju od navadne izreke odstopijo, smo pri razlagi imenovaniga pravopisa v očeh imeli. — Opustimo ponavljati vse druge razume koristnosti, ktere nam od sedajnega pravopisa odstopiti svetjejo, ker smo jih že v poprejnem razlogu

dosti široko — pa, kakor se sedaj prepričamo, za nekte-re, vunder še pretesno — naznanili. Le to prosimo, de bi tisti braveci, kterim se ta reč vunder prevdarka vredna zdi, poprejni sestavik, ker je bil zavolj predolgosti v Novicah tolikrat in v tako majhne oddelke razdeljen, še enkrat zaporedama prebrati, in se od vsih razumov v njih skupnosti prepričati hotli.

Na odgovor in smešnico častitiga gospoda Podlipskiga pa smo mislili, de bi nam ne bilo treba, se veliko odgovarjati, ker je paznim bravcam že tako lohka razvidno, de so nas ta pisavec napčno zastopili. V smešnici (kteri rodovitne pevske domišlije (Phantasie) nemoremo odreči) je kriva misel podstavljená, koker de bi bilo po našim pravopisu tako pisati, kakor se govori. Kje najdejo gospod Podlipski v našim pravopisu to vladíno: Piši takó, kakor govoriš, ali po svojim kraju zavijaš? — Ali nismo veliko več na ravnost rekli, de, ko bi vsak takó pisal, koker govori, bi kmalo ravno toliko pravopisov imeli, kolikor pisavcov? Ali nismo veliko več to v prvo vladíno postavili: Piši takó, koker slovnica govoriti ali brati veleva? — Slovnica namreč zamore nar bolj razsoditi, ktera zmed raznih izrek je duhu jezika primerjena; ktera splohna, ktera posebna; in ktera zmed enako splohnih ali posebnih je zakonam lepoglasja nar bolj prikladna. Če tedaj tako izrekujemo in beremo, kakor slovnica določi, bomo prav govorili in brali, in če tako tudi pišemo, bo vse nasprotje v pisanju in govorjenju, in vsa lažnjivost pravopisa nehala. —

Ravno tako ne moremo zapopasti, kako gospod pisavec v svojim drugim odgovoru, v 20. listu „Novic“, od nas misliti zamorejo, de mi le Gorensko izreko priporočamo? — Kje se najde kaj taciga v našim sestavku? — Ali morebiti slovnica, ktero mi za vodnico spoznamo, le Gorensko izreko nasledovati veleva? Če smo v izgled nekte-re besede vpeljali, ktere se na Gorenském lepoglasnejem izrekjejo, kakor drugod: ali se sme od tod že skleniti, de Gorensko izreko sploh za lepoglasnejem imamo, koker Dolensko ali Notrajnsko? Veliko več tukaj očitno spoznamo, de, če smo ravno na Gorenském rojeni, Dolensko in Notrajnsko izreko sploh za lepoglasnejem imamo, kakor Gorensko, in de slovnica po resnici sodi, če v več rečeh Dolensko ali Notrajnsko izreko za vladíno stavi. Iz tega se pa še ne izhaja, de bi Gorenska izreka nič spredkov, in Dolenska ali Notrajnska nič napák ne imela. Zakaj koker v naturskih rečeh nikjer ne vidimo vsih popolnost skupej, t. j. na enim edinstvu (Individuum) ali pa plemenu, ampak pri enih rečeh več, pri drugih manj, nobene pa, ktera bi brez vsake popolnosti bila (ker bi pa sicer bitine zaslužila): ravno tako je tudi v zadevku slovije ali jezika, kjer v nekterih slovilih več, v drugih manj, nobeniga pa bres vsiga lepoglasja ne najdemo, ker bi pa sicer preterd bil, in se ga ptujci, kateri so mečjiga navajeni, clo učiti ne mogli. Po tem takim ima tudi Gorensko slovilo, če ravno je sploh terji, kakor Dolensko ali Notrajnsko, vunder nekte-re posebne lepoglasnejem izreke. Slovnica pa, ktera lepote jezika nar bolj poznati mora, iz raznih izrek tiste, ktere so lepoglasnejem, izvoli; če ji morebiti veliko veči vsoljnost kake izreke, kateri se zoperstaviti ne more v bran ne stojí. Če je to res, kar smo do sedaj rekli, takó ima po tem takim tudi Dolenska izreka svoje terdobe, kterih se slovnica ogniti želi. In med takšne terdobe štejem po pravici ta grobi ali Poljski l, in ravno takó tudi ta mehki l, kadar po izreki posebnih krajev namešti samoglasnic stojí. Zakaj popolnoma gotovo je, de je po zakonih lepoglasja tudi nar terji samoglasnica u sama na

sebi mečji, koker nar mečji soglasnica. Po pravici tedaj ravna slovnica, de končni *l* pri glagolih in enakih imenih po navadni in splohni izreki Slovencev le kakor glasnico ali dvojoglasnico izrekovati veleva. Če pa gosp. Podlipskimu končni *l* pri glagolih, postavim: sim mislil, terdil, spolnil i. t. d. zlasti iz krotkih ust zaslišan, tako močno dopade, jim sicer to veselje radi privošimo, tode tanjši čutilo lepoglasja jim moramo v tem oziru odreči. Zraven tega jih moramo tudi opomniti, de naj povsod enako sodijo, in ne pozabijo, de tudi samoglasnice prijetniši glas imajo, kadar jih krotkejši usta izrečejo. De bi pa zavolj tega kak jezik že zopern bil, kateri konec besedi večkrat soglasnice ima, moramo za prenagljen sklep spoznati, ker po zakonih umoslovniga (logisch) sklepa še ni vse zoperno, kar je manj lepoglasno. Tudi naš jezik se po vsoljni izreki v veliko besedah ne le na eno, ampak tudi na dve ali clo tri soglasnice konca, postavim: pert, krepost, berst, pa zavoljo tega še ne sasuži za zoperniga ali terdoglasniga spoznan biti. —

Kar pa *resničnost* pravopisa zadene, se ona po naši misline sme soditi po izreki posamesnih krajev, ampak po izreki, ktero slovnica določi. Dokler se tedaj drugači piše, koker slovnica izrekvati ali brati veleva, je, in ostane pisanje zmiraj lažnjivo, naj bo tudi več krajev, kjer se enako izrekje. —

Zavoljo predolgosti govorjenja opustimo vse drugo, postavim, od mnogih Greških in Latinskih slov, od kterih poslednjih nam Ciceron sam več izgledov donese, in lepoglasniši izreke namesti terjih priporoča, postavim Asia namesti Asias, grammaticae namest grammatices etc.; ravno tako tudi od izgleda mnogih drugih Slovanov: Dalmatincov, Slavoncov, Raganov in Serbov, kateri po svoji mečji izreki tudi pišejo, postavim, namesti: jest sim bil, vidil, imel = jesam bio, vidio, imao i. t. d. Le ene reči še ne moremo zamolčati, namreč de se nam je nekoliko ptujobodno zdelo, de gosp. Podlipski konec svojiga odgovora pred abecedno vojsko opominjajo, rekoč, de nam jo zoperniki kakor načarano očitajo, in de imamo po izgledu drugih Slovanov več imenitnišiga gledati in delati. Pred vsim tukaj prašamo: Ali je pravopis tako malo imenitna reč? Ali se ne izhajajo od pametniga pravopisa za bravece in pisavce, za domače učence in ptuje, in če bi se tudi svēt tega pravopisa, t. j. njega tretja vladina nasledovati hotla, tudi za jezik sam nar imenitniši koristi? Ali ni pravopis vklad in stalo (Fundament) vse pismarije (Litteratur), in ali ni ravno sedaj nar boljši dōba za njega popravo, ker imamo še malo pismarije

— zakaj za gotovo imamo, in če bi nas tudi kdo za prederzne obsodil, svobodno izrečemo: de, kdor se bo tega pravopisa navadil, bo družiga studil, in branje bukev, v njem pisanih, mu bo zoperno; — dalje ker ravno sedaj pisavci od vsih platí na noge stopajo, ker se nov besedivnik dela, bukve za šolo in umetnije pišejo, grajanske pravice (das bürgerliche Recht) predstavljajo i. t. d. Ali bi ne bilo veliko težje, pravopis, če ni pameten, pozneje spremeniti? Ali ne vidimo Nemcov, de svoj pravopis, ker mu skladnosti manjka, še dan današnji, ker je veliko težje, popravljajo? (Sieh Grimms Grammatik — Macher: Pastoral-Heilkunde u. s. w.) in ali niso pred majhnim časam Ilirci in Čehi in Sorbi (Lausitzer) in z njimi tudi mi svoj slovopis (Alphabet) spremenili? — Drugič, ali je mar vsako nasprotno pomenkovanje, vsaka odrekljiva beseda, ali zopergovor že vojska? — Če je tó, takó je tudi smešnica in odgovor gosp. Podlipskiga. — Ali je mogoče, de se v rečeh, kjer inake misli imamo, drugači zedinimo, kakor z nasprotnim pomenkvanjem in odgovarjanjem? — Če pa nevedni, ali taki ljudje, kateri so pajkam enaki, ki povsod le strupa išejo, kjer čbelica med najde, tako pomenkovanje že za vojsko imajo, ali bomo le zavoljo njih, svoje morebiti dobre razvide v skrinjo zaperli, združenimu iskanju resnice, ktera misli in moči zedini, in mesta in terdnjave zida, slovó dali! Nespametno bi bilo, zavolj takšnih ljudi se tako imenitnih dobičkov znebiti. — Še bolj pak se nam je začudljivo zdelo, ta opomin sprejeti od gosp. Podlipskiga, kateri s svojo smešnico še toliko niso počakati mogli, de bi bil imenovani sostavik od pravopisa popolnoma natisnjen, in de bi ga bili celiga prebrati, in po vsim njega zapopadku razumeti zamogli; — in vunder jim je bilo to z nar krotkejši besedo, ki je mogoča, v zapominu zadnjiga oddelka rečeniga sostavka odgovorjeno. Sedaj pa, ko so že v drugo ravno tako neprevdarjene razloge donesli, se nam je potrebno zdelo, jih posebej in po samim presoditi, in z bolj očitno in resnobno besedo njih neveljavnost pokazati. Pa tudi tega odgovora, mislimo, še ne bo nobedin dobrovoljni za neprijazno vojsko obsodil. Stari Latinci so v pregovoru imeli: Inimicus causae, amicus personae, to je: zopernik pravde, prijatelj osebe: je bilo njim to mogoče, bo li morebiti nam nemogoče? — In to, mislimo, nam bodo tudi častiti gosp. Podlipski, kateri, če ravno so naš zopernik v *pravdi* (v pravopisu) bodo vunder, kakor upamo, rajši prijatelj, ko pa sovražnik naše osebe ostali, z radostjo poterčiti blagovolili. — r.